

УДК 377: 37.014.5

Оксана Сергієнко, Вікторія Бондаренко

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Статтю присвячено розгляду актуальної проблеми надання професійної освіти учням з особливими освітніми потребами в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, що є однією з основних і невід'ємних умов їх успішної соціалізації, забезпечення повноцінної участі в житті суспільства, ефективної самореалізації в різних видах професійної і соціальної діяльності.

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, соціалізація, психолого-педагогічний супровід.

Постановка проблеми. В Україні неухильно зростає кількість дітей, які потребують корекції фізичного і розумового розвитку, нині це 12% від загальної кількості дітей у нашій державі. Основною метою роботи з дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку, є інтеграція в сучасну систему соціальних відносин. Адже діти народжуються з великими потенційними можливостями пізнавати світ у всій його красі, жити, розвиватись і творити в ньому. Спілкування є однією з основних людських потреб. Дитина з особливими освітніми потребами — не пасивний член суспільства, а особистість, яка має право на задоволення власних соціальних потреб, працю, відпочинок, створення сім'ї, пенсійне забезпечення, доступ до культурних цінностей.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У науковій літературі багато уваги приділено інклюзивній освіті. Нові підходи до осіб з особливими освітніми потребами висвітлено в роботах В. Бондаря, М. Таланчука, В. Шевцова та ін. Інклюзивному навчанню присвячені публікації Н. Софій, Ю. Найди. Так, Т. Бут зауважує: «Ми повинні зробити систему достатньо гнучкою, аби вона могла відповідати різним запитам людей». У Законі «Про інклюзивну освіту» («Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг») за-

кріплюється право на освіту осіб з особливими освітніми потребами, їм надається можливість навчатися в усіх закладах освіти, у тому числі в закладах професійної освіти, де вони зможуть отримати своє перше робоче місце.

Метою статті є удосконалення мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти для надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами, їх інтеграції в суспільне життя.

Визнання прав таких дітей, їхніх інтересів, потреб, надання допомоги в процесі соціалізації і вибору професійної діяльності є дуже важливим на сучасному етапі розвитку освіти. Державний навчальний заклад «Центр професійної освіти технологій та дизайну м. Києва» має великий практичний досвід щодо забезпечення робітничими професіями осіб з особливими освітніми потребами, їх працевлаштування, здійснює ефективний психолого-педагогічний супровід освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Інтегрування осіб з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір України — один з напрямів гуманізації всієї системи освіти, що відповідає пріоритетам державної політики і висвітлюється в «Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті». Видатний український філософ Г. Сковорода, говорячи про

людей, уражених хворобою, ставив риторичне питання: «Невже гадаєш, що премилосердна й дбала матір наша природа зачинила їм двері до щастя, ставши для них мачухою?». Це риторичне питання нині хвилює багатьох спеціалістів, які мають стосунок до навчання, виховання, соціальної реабілітації дітей, позбавлених змоги достатньою мірою сприймати світ, відчувати свою належність до нього з огляду на хвороби, травми, патологічні стани. Визнання прав такої дитини, її інтересів, потреб, надання допомоги в процесі соціалізації і вибору професійної діяльності є дуже важливим на сучасному етапі розвитку освіти. Тож важливого значення набуває інклюзивне навчання, що передбачає спільне перебування дітей з порушенням психофізичного розвитку і їх здорових однолітків.

На сьогодні наша держава долучається до загальноєвропейської практики освіти, відбуваються зрушення в усіх її ланках, активно впроваджується інклюзивна освіта, триває процес демократизації освітнього простору.

Професійна підготовка осіб з особливими освітніми потребами нині є однією з основних умов їх інтеграції в суспільне життя. Багато життєвих проблем, які виникають у таких людей, пов'язані з відсутністю у них робочої спеціальності, тому надважливо зберегти їхню активність, віру в свої сили. Маючи спеціальність, людина почуває себе більш упевненою, а головне, конкурентоспроможною на ринку праці.

ДНЗ «Центр професійної освіти технологій та дизайну м. Києва» був одним з перших закладів у столиці, який почав приймати на навчання осіб з обмеженими фізичними і розумовими можливостями. Перший набір учнів було здійснено 2000 року з числа осіб — випускників шкіл-інтернатів міста.

2005 року на базі ДНЗ було створено Міський центр соціально-психологічної адаптації, професійної підготовки і перепідготовки молоді з обмеженими можливостями. Центр є спеціальним підрозділом навчального закладу, який забезпечує реалізацію потреб молодих громадян з обмеженими можливостями у професійно-технічній освіті відповідно до їхніх інтересів, здібностей, стану здоров'я та соціального замовлення суспільства і держави, створює умови для соціальної адаптації, професійної орієнтації молоді, що має органічні і функціональні захворювання або вади психічного розвитку, в тому

числі осіб, хворих на дитячий церебральний параліч.

На сьогодні у стінах закладу освіти здобуває якісну професійну підготовку і проходить курс соціальної реабілітації більше 100 осіб з обмеженими можливостями. Професійна підготовка здійснюється за такими спеціальностями:

- взуттьовик з індивідуального пошиття взуття;
- кухар.

Заклад освіти опікується учнями з такими вадами:

- дитячий церебральний параліч;
- затримка фізичного і психічного розвитку;
- синдром Дауна.

Більшість учнів має вади опорно-рухового апарату.

У Центрі створено доступне середовище для всебічного розвитку та засвоєння учнями знань, умінь і навичок з метою отримання ними повноцінної освіти, відповідної професії і подальшого працевлаштування. Комплектація груп здійснюється відповідно до рівня психофізичного розвитку і стану здоров'я учнів. Наповнюваність навчальних груп становить від 12 до 15 осіб. У цих групах навчаються учні, які мають свідоцтво про базову загальну середню освіту з відміткою «за спеціальною програмою». По закінченні навчання вони отримують атестат про повну загальну середню освіту і диплом або свідоцтво державного зразка про набуття робітничої професії. Випускники шкіл-інтернатів, які отримали свідоцтво про базову загальну освіту без відмітки «за спеціальною програмою», навчаються у звичайних групах. Це вже інклюзивна підготовка. Після закінчення закладу освіти випускники за спеціальністю «Кухар» влаштовуються працювати на підприємства харчової промисловості, наприклад у мережу ресторанів домашньої кухні «Пузата хата», ТОВ «Бджілка Печерська» та ін. За спеціальністю «Взуттьовик з індивідуального пошиття взуття» — на підприємства взуттєвої промисловості, здебільшого на Київське комунальне підприємство «Протезно-ортопедичне об'єднання».

Організація освітнього процесу і проведення іспитів та заліків з предметів, перевірних робіт з виробничого навчання здійснюється відповідно до навчальних планів і програм. Педагогічні працівники володіють інноваційними освітніми технологіями корекції і розвитку, дотримуються правил педагогічної етики.

Особливість навчання в нашому закладі полягає в тому, що в освітній процес включено усіх учнів, а не тільки учнів з особливими потребами, тобто вони не відокремлюються від загального навчального середовища.

Основним завданням педагогічного колективу є створення загальної атмосфери в групах. До здобувачів освіти з особливими освітніми потребами ставляться як до звичайних учнів, і таке ставлення передається тим учням, які навчаються у звичайних групах, при цьому в останніх формується ставлення до учнів з обмеженими можливостями як до рівних їм осіб і водночас — як до людей, що потребують допомоги і підтримки. Цей настрій у групі залежить від педагога, тут не виправдані жалощі і загравання, основне — розуміти, що всі рівні.

Значна увага приділяється соціалізації учнів з особливими потребами не випадково. Соціальна орієнтація особистості — це усвідомлення себе частинкою соціальної спільноти, вибір власного майбутнього стану і способів його досягнення. Учні з обмеженими можливостями вкрай складно адаптуються до нових умов навчання і виховання, багато з них протягом тривалого часу спілкувалися з малою соціальною групою (чи то сім'я, чи дитячий колектив школи-інтернату), що майже повністю унеможливило налагодження соціальних контактів за межами близького оточення. Такі діти мають доволі високий рівень тривожності, спостерігається емоційне напруження і замкнутість. Саме тому в них є великий попит на психологічну допомогу.

Для підвищення ефективності психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими потребами всі результати такої роботи заносять до індивідуальної картки, яку заводять на кожну особу окремо. Результати проведеної роботи фіксують класні керівники, майстри виробничого навчання, медичні працівники. Провідну роль у психолого-педагогічному супроводі зазначених учнів відіграє психолог, адже саме він робить основні облікові записи і контролює результати проведеної роботи (веде статистику учнів з особливими потребами, має заведені на них індивідуально-психологічні картки, де фіксується вся інформація стосовно психологічного стану, особливостей поведінки й емоційно-вольової сфери, проводить роботу з подолання різних проблемних питань і аналізує, як вони вплинули на учня,

чи спостерігаються зміни в бік покращення ситуації упродовж всього часу навчання).

Соціальний психолог ДНЗ «Центр професійної освіти технологій та дизайну м. Києва» основними проблемами учнів з обмеженими можливостями визнала порушення їх зв'язку зі світом, обмежену мобільність, недостатність контактів з однолітками і дорослими, обмежене спілкування з природою, відсутність можливості знайомства з низкою культурних цінностей, а іноді й недоступність елементарної освіти. Тож соціальний психолог, класні керівники, майстри виробничого навчання здійснюють соціально-педагогічну підтримку таких дітей за напрямками: відвідування цих учнів удома, виявлення і розвиток їхніх творчих обдарувань, нахилів, організація дозвілля, зайнятості в гуртках, клубах, секціях тощо. Їх активно залучають до участі в художній самодіяльності, до занять у гуртках декоративно-прикладного мистецтва і спортивних гуртках, наприклад у шахових. На уроках оздоровчої фізкультури, які проводяться відповідно до вимог, викладачі застосовують ігрові методи навчання, квести. Звичайно, таким учням потрібно приділяти більше уваги і здійснювати індивідуальний підхід до кожного. У процесі навчання викладачі уникають таких ситуацій, як, наприклад, стояння спиною до учнів під час демонстрації слайдів з гучним медіасупроводом (що діти сприймають з цікавістю).

Зазвичай в учнів з обмеженими можливостями знижена працездатність, підвищена втомлюваність, порушена концентрація уваги, є звичка до поблажливого ставлення, неадекватні уявлення про власні можливості. Також у них спостерігається нерішучість, вразливість, емоційна нестійкість, депресивні стани. Тому для такої категорії учнів у Центрі є кабінет для групової роботи, кабінет психологічного розвантаження.

Отже, психолого-педагогічний супровід учнів з особливими освітніми потребами загалом передбачає активну співпрацю адміністрації закладу, працівників соціально-психологічної служби, викладачів, майстрів виробничого навчання і батьків.

Висновки. Професійна (професійно-технічна) освіта робить неоціненний внесок у забезпечення основних прав і свобод кожної людини, які гарантуються Конституцією України, а з моменту ратифікації Україною Конвенції ООН про права інвалідів стають міжнародними юридичними

зобов'язаннями держави. Саме професійна освіта має стати критичною не лише в наданні загальної середньої освіти особам з особливими освітніми потребами, а й у забезпеченні їх професійною підготовкою і подальшим працевлаштуванням. Здобувачі освіти з особливими освітніми потребами повніше реалізують свій потенціал у навчанні, зокрема досягають

значних результатів в оволодінні обраною професією. Це пояснюється застосуванням різних педагогічних технологій і стратегій викладання. Учні отримують кращі можливості для розвитку комунікативних, соціальних навичок та інших форм адаптивної поведінки, збільшуються їхні шанси на працевлаштування й отримання гідної заробітної плати.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України (2015). Статистичний бюлетень «Соціальний захист населення України», 124, 8. *State Statistics Service of Ukraine (2015). Statistical bulletin «Social protection of the population of Ukraine», 124,8.*
2. Терюханова І. (2008) Стимулювання роботодавців до працевлаштування інвалідів: зарубіжний досвід та вітчизняна практика, 16–17. *Teriukhanova I. (2008) Encouraging employers to employ disabled people: foreign experience and native practice, 16–17.*
3. Мала академія наук України. Про МАН. — Режим доступу : http://man.gov.ua/ua/about_the_academy/macsu (Minor Academy of Sciences of Ukraine. About MAS. Retrieved from: http://man.gov.ua/ua/about_the_academy/macsu)

Оксана Сергиенко, Вікторія Бондаренко

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ И ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА УЧАЩИХСЯ С ОСОБЕННЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО (ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО) ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассматривается такая актуальная проблема, как предоставление профессионального образования учащимся с особыми образовательными потребностями в учреждениях профессионального (профессионально-технического) образования, что является одним из основных и неотъемлемых условий в успешной социализации, обеспечении полноценного участия в жизни общества, эффективной самореализации в разных видах профессиональной и социальной деятельности.

Ключевые слова: *инклюзивное образование, учащиеся с особыми образовательными потребностями, социализация, психолого-педагогическое сопровождение.*

Oksana Sergienko, Victoria Bondarenko

PECULIARITIES OF ORGANIZATION FEATURES AND PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL SUPPORT OF EDUCATION PROCESS OF EDUCATION WITH PECULIAR EDUCATION

The article is devoted to consideration of such an actual problem as providing professional education to pupils with special educational needs in vocational (vocational education) institutions, which is one of the main and inalienable conditions of their successful socialization, ensuring full participation in the life of society, effective self-fulfillment in various types of professional and social activity.

Keywords: *inclusive education, pupils with special educational needs, socialization, psychological and pedagogical accompanying.*